

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА НБУВ

Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 3 (березень 2026)

КИЇВ 2026

Засновники: Дослідницька служба Верховної Ради України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека.
Заснований у 2024 році. Видається щомісяця.
Редакційна колегія: Л. Ваолевська, Н. Іванова, І. Мищак, Ю. Половинчак

**ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ
/ моніторинг інформаційного поля /**

№ 3 (березень 2026)

Укладачі:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),

О. Гаранін, О. Каращук, С. Юхно.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення / Дослідницька служба
Верховної Ради України, Національна юридична бібліотека НБУВ.

Київ, 2026. Вип. 3

ЗМІСТ

ПРАВОВА ПОЛІТИКА

Заходи безпеки в закладах загальної середньої освіти	3
Захист осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті.....	6
Гарантії захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження	9
Відповідальність за порушення законодавства з фінансових питань	12
Розпорядження біологічним репродуктивним матеріалом.....	13
Доступ до текстів судових рішень	18

ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

Правила трансфертного ціноутворення	19
Запровадження спрощених процедур банкрутства малого бізнесу	21

ПРАВОВА ПОЛІТИКА

Заходи безпеки в закладах загальної середньої освіти

Матеріал на сайті: «Українська Гельсінська спілка з прав людини»

Про автора: Аксана Філіпішина, керівниця аналітичного відділу УГСПЛ

Пропорційність права на захист від насильства та права на працю: чи достатньо захищені ці права в шкільному середовищі з прийняттям нового законодавства

Закон, покликаний зробити школи безпечнішими, може створити нові ризики – і не лише для працівників освіти, а й для самих закладів. Розбираємося, що не так із новими обмеженнями доступу до роботи в школах і чим це загрожує освітній системі та правам людини?

17 січня 2026 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо запровадження заходів безпеки в закладах загальної середньої освіти» від 18.09.2025 № 4609-ІХ (далі – Закон № 4609-ІХ).

Відповідно до пояснювальної записки метою закону є підвищення рівня безпеки в закладах загальної середньої освіти шляхом вжиття комплексу необхідних заходів для запобігання та/або недопущення чи припинення заподіяння шкоди учасникам освітнього процесу, а також залучення органів поліції до охорони таких закладів.

На етапі першого читання положення проекту закону були спрямовані на:

- **встановлення обов'язку засновника та керівника забезпечити створення у закладі безпечного освітнього середовища, сприяти проведенню профілактичних заходів серед здобувачів освіти із запобігання правопорушенням – зміни до статей 37 і 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту»;**
- **доповнення вказаного закону новою статтею 41-1, яка окреслювала комплекс заходів безпеки.**

На цьому етапі законопроект не містив обмежень доступу до професії педагогічних чи інших працівників закладів освіти, а йшлося лише про обмеження залучення окремих осіб до охорони закладів освіти, зокрема, якщо вони мають непогашену/незняту судимість, визнані винними у правопорушеннях проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, або притягалися до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, булінг чи невиконання обов'язків щодо виховання дітей.

Утім, за результатами остаточного розгляду парламентом, у текст Закону № 4609-ІХ було включено нову редакцію частини третьої статті 19 Закону України «Про повну загальну середню освіту», якою такі обмеження було поширено вже на будь-яких осіб, які працюють або потенційно можуть працювати в закладі освіти або залучатися до участі в освітньому процесі.

Нова редакція частини 3 статті 19 Закону України «Про повну загальну середню освіту» значно розширює перелік обмежень. З 17 січня 2026 року не зможе працювати в закладі загальної середньої освіти або бути залученою до освітнього процесу особа:

- **яка має непогашену або не зняту в установленому законом порядку судимість;**
- **яка визнана в установленому законом порядку винною у вчиненні правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи;**
- **на яку накладено адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, булінгом (цькуванням), або за невиконання обов'язків щодо виховання дітей.**

Ця норма інтегрує до освітнього законодавства адміністративні правопорушення як підставу обмеження доступу до роботи з дітьми.

Передусім ці норми окрім осіб, залучених до охорони закладів загальної середньої освіти, поширюються на:

- **працівників шкіл, як педагогічних (керівників, заступників керівників, вчителів, асистентів вчителя, вихователів, психологів, соціальних педагогів та ін.), так і непедагогічних (бібліотекарів, медичного персоналу, технічних працівників, працівників харчоблоку та ін.).**

- **тих осіб, хто лише претендує на працевлаштування у заклади загальної середньої освіти, тобто потенційних працівників, які подають документи, проходять стажування чи інші процедури відбору;**

- **осіб, які не перебувають у трудових відносинах із закладом освіти, але можуть брати участь в освітньому процесі. Йдеться, зокрема, про осіб, залучених до освітньої діяльності в межах цивільно-правових договорів, грантових проєктів, благодійних ініціатив чи державно-громадських партнерств. До таких суб'єктів належать консультанти, супервізори, спеціалісти з інклюзивної освіти, логопеди, реабілітологи, психотерапевти, представники громадських організацій та фахівці, які можуть здійснювати профдіагностику або профорієнтацію учнів.**

- **фахівців, запрошених для проведення окремих видів діяльності на разовій або короткостроковій основі: тренерів, лекторів, менторів, інструкторів, коучів, психологів, артистів, майстрів-практиків, а також фахівців у сфері культури, мистецтва, спорту, громадянської освіти чи виховної роботи.**

Таким чином, первинно локальна та вузька норма щодо охорони була трансформована у загальну, яка встановлює заборону на доступ до професії та до будь-яких форм участі в освітньому процесі широкого кола осіб, в тому числі й тих, чия діяльність, наприклад, має нерегулярний або ситуативний характер, проте потребує безпосереднього контакту зі здобувачами освіти та доступ до шкільного середовища.

Незрозуміло чим керувалися законотворці, адже складно уявити, яку загрозу дитині несе працівник шкільної їдальні, двірник, електрик, які, наприклад, притягувалися до адміністративної відповідальності за ухиляння від виконання батьківських обов'язків щодо власної дитини.

Також навряд загрозовою для дітей в школі можна вважати ситуацію, коли вчитель, спеціаліст з інклюзивної освіти, запрошений на тематичну лекцію представник громадської організації тощо, має непогашену судимість.

На ризиках і непропорційності такої законодавчої ініціативи між безпекою дітей і впливом на права людини також наголошувало Головне юридичне управління Верховної Ради України на думку якого норми Закону 4609-ІХ:

- **суперечить конституційним принципам рівності та невідчужуваності прав;**
- **містить ознаки дискримінації щодо осіб на підставі наявності в біографії факту вчинення кримінального правопорушення за відсутності у такої особи стану судимості;**

- **встановлює безстрокові наслідки адміністративного стягнення, що суперечить КУпАП;**

- **містить ризик довічної стигматизації та таврування таких осіб; потенційно закладає підґрунтя для перегляду наведених норм Конституційним Судом України або Європейським судом з прав людини.**

Слід зазначити, що реалізація запроваджених обмежень і заборон ускладнена тим, що в Україні відсутні спеціалізовані інтегровані реєстри: немає окремого реєстру осіб, яким заборонено працювати з дітьми, немає реєстру заборон для педагогів і немає єдиного національного шлюзу для комплексної перевірки кандидатів.

Закон № 4609-ІХ визначає чіткі підстави для недопущення особи до роботи в школі, включно з перевіркою кримінальної історії та фактів притягнення до адміністративної відповідальності.

Однак інфраструктура, яка мала б забезпечити таку перевірку, або не функціонує, або не створена, або недоступна для закладів освіти.

Хоча існує інформаційно-аналітична система «Облік відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності та наявності судимості», вона охоплює лише кримінальні провадження. Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі формально передбачений, але фактично не працює. Реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітніх (ЄРЗСН), охоплює лише вузьку категорію злочинів. Інформаційна підсистема «Адміністративна практика» Нацполіції містить необхідні дані, але є закритою для цивільних суб'єктів. Єдиний державний реєстр судових рішень є деперсоніфікованим і не дозволяє ідентифікувати конкретних осіб.

На виконання Закону № 4609-IX постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2026 року № 297 затверджено Порядок підтвердження відповідності кандидатів на посади працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності у сферах дошкільної та загальної середньої освіти.

Суть цього документу звелась до визначення процедури відповідності **лише для кандидатів** на посади працівників в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Процедура передбачає подання кандидатом повного витягу з інформаційно-аналітичної системи «Облік відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності та наявності судимості» та довідки про наявність/відсутність інформації про притягнення до відповідної адміністративної відповідальності.

Утім вказаною процедурою **ніяким чином не врегульовано питання перевірки вже працюючих працівників закладу освіти**. Наприклад, йдеться про ситуації, коли працівник відповідав усім вимогам на момент працевлаштування чи набрання чинності законом, але згодом втратив таку відповідність, наприклад, отримав адміністративне стягнення за булінг, був притягнутий до відповідальності за домашнє насильство, учинив кримінальне правопорушення тощо. Закон не встановлює спеціального механізму реагування на такі випадки.

Натомість Закон № 4609-IX не окреслює жодного «перехідного періоду»: не встановлено ані строку, протягом якого працівники мають подати необхідні документи, ані строку, в який роботодавець повинен здійснити перевірку.

Окрім того, попри встановлення нових вимог до професії, закон мав би одночасно визначати легальний механізм припинення трудових відносин у разі встановлення невідповідності цим вимогам того чи іншого працівника. Це стосується тих працівників, які вже працюють у школі, але не відповідають оновленим вимогам.

Адже без запровадження окремої підстави для звільнення виникає очевидна й небезпечна колізія: роботодавець формально зобов'язаний припинити трудові відносини з працівником, який не відповідає вимогам; водночас закон не надає жодного легального механізму для здійснення такого звільнення.

Таке поєднання створює ризик як незаконних звільнень, так і відповідальності за незвільнення. Подібна колізія неминуче спричинить масові судові спори, різночитання та оскарження, а також ситуації, коли в одних школах працівників звільнятимуть, тоді як в інших ні, оскільки формальної підстави не існує.

У попередніх реформах держава завжди паралельно вносила зміни до законодавства, створюючи легальний механізм припинення трудових відносин: так було під час переходу на контрактну форму у сфері культури, під час реформ прокуратури та поліції, коли запроваджувалися спеціальні атестації та інші процедури перевірки. Саме ці інструменти дозволяли звільняти осіб, які не відповідали оновленим вимогам. У Законі № 4609-IX аналогічний механізм не встановлено.

Як наслідок виникає ситуація, коли обов'язок припинити трудові відносини існує, але правової підстави для такого рішення немає. Це класичний приклад правової невизначеності, який створює

суттєві ризики для директорів шкіл, органів управління освітою та працівників: звільнення без визначеної законом підстави може бути визнано незаконним, а незвільнення працівника, який не відповідає вимогам, може тлумачитися як порушення закону.

Розв'язати цю проблему можливо лише шляхом внесення відповідних змін до законодавства. Вони мають передбачати:

- **визначення перехідного періоду (наприклад, 3-6 місяців) для подання працівниками необхідних документів;**
- **запровадження правової підстави для припинення трудових відносин у разі неподання документів або підтвердження обставин, що виключають можливість роботи в школі;**
- **забезпечити роботу відповідних реєстрів;**
- **визначити чіткі процедури перевірки та надати керівникам ЗЗСО легальні механізми реагування.**

Лише за умови такого комплексного та узгодженого підходу нові обмеження стануть не формальністю, а реальним інструментом, що гарантуватиме безпеку дітей та правову визначеність для всіх учасників освітнього процесу.

У свою чергу УГСПЛ спільно з освітнім омбудсменом звернулися до профільного парламентського комітету, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки щодо наявних ризиків з реалізацією Закону 4609-ІХ. Усі вказані державні органи проблематику визнали, проте з вирішенням її зволікають, що може лише ускладнити ситуацію з реалізацією права на працю і при цьому ніяким чином не посилити безпеку наших дітей.

Матеріал підготовлений на основі Аналітичної записки «Проблематика запровадження безпекових вимог та обмежень до осіб, які працюють у закладах освіти», складеної доктором юридичних наук, професоркою кафедри соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка **Оленою РИМ**, спільно з освітнім омбудсменом – **Надією Лещик та Службою освітнього омбудсмена**, а також експертами УГСПЛ. (<https://www.helsinki.org.ua/articles/proportsiynist-prava-na-zakhyst-vid-nasylstva-ta-prava-na-pratsiu-chy-dostatno-zakhyshcheni-tsi-prava-v-shkilnomu-seredovyshchi-z-pryyniattiam-novoho-zakonodavstva/>). – 24.03).

Захист осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті

Матеріал на сайті: «Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем»

Висновок гендерно-правової експертизи проєкту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо посилення захисту осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті» № 14409 від 29.01.2026

Опис законопроєкту

У Дорожній карті з питань верховенства права у блоці «Дискримінація щодо представників ЛГБТІК спільноти» міститься пряма вказівка щодо необхідності ефективного здійснення запобігання, виявлення, розслідування злочинів на ґрунті нетерпимості за ознаками «гендерна ідентичність» і «сексуальна орієнтація». Це можливо, зокрема, завдяки розробленню та прийняттю закону, спрямованого на внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» з метою забезпечення надання безоплатної вторинної правничої допомоги потерпілим від кримінальних правопорушень з мотивів нетерпимості (включаючи ознаки «гендерна ідентичність» та «сексуальна орієнтація»). Зважаючи на ці євроінтеграційні зобов'язання України, було розроблено проєкт Закону «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу

допомогу» щодо посилення захисту осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті».

Серед іншого, пояснювальна записка до законопроекту відсилає до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті CM/Rec(2024)4468, яка звертає увагу на потребу надання спеціалізованої підтримки людям, що постраждали від таких правопорушень:

Державам-членам рекомендується забезпечити доступ до безоплатної правничої допомоги постраждалим від злочинів на ґрунті ненависті, якщо цього вимагають інтереси правосуддя, відповідно до чинних умов та процесуальних норм національного законодавства (пер. авт.).¹

Пояснювальна записка серед причин, чому такий законопроект станом на зараз є затребуваним, звертає увагу на такий виклик:

«У щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році зазначає, що у грудні 2024 року внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», якими до переліку осіб, які мають право на безоплатну **вторинну** правничу допомогу, включено потерпілих від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними ознаками. Цей Закон набирає чинності через рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Водночас перелік таких «захищених» **ознак вичерпний і не містить згадки про ознаки сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності**».

...

Чинна редакція Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» **не містить** прямої норми, яка б гарантувала надання безоплатної вторинної правничої допомоги (захист, представництво інтересів, складення процесуальних документів) потерпілим від злочинів на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, виходячи саме зі специфіки їхньої вразливості, пов'язаної з мотивом злочину.

¹ Оригінальний текст: “Member States are encouraged to ensure access to free legal aid for victims of hate crime where the interests of justice so require, in accordance with applicable conditions and procedural rules under national law”.

З цієї причини автори/ки законопроекту пропонують доповнити ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» новим пунктом такого змісту: «особи, які визнані потерпілими у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, – на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону, стосовно питань, пов’язаних із захистом прав і законних інтересів таких осіб як потерпілих;».

Відповідність принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та нормативно-правовим актам України.

Звертаємо увагу, що раніше був підготовлений висновок гендерно-правової експертизи до проєкту Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» № 13597, у якому міститься аналіз національного законодавства у частині нетерпимості.

У контексті цього законопроекту слід наголосити на формулюванні «**кримінальні правопорушення, вчинені з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності**». Кримінальний кодекс України у редакції, чинній станом на 24.02.2026, перелічує, що кримінальні правопорушення можуть вчинятися з таких мотивів: расової, національної чи релігійної нетерпимості (ст. 115), корисливі мотиви (ст. 110-2 та ін.), хуліганські мотиви (ст. 115), інші особисті мотиви (ст. 148), особисті мотиви (ст. 172), мотиви явної неповаги до суспільства (ст. 296). Як наслідок, поняття «мотиви ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності» не є визначеним у національному законодавстві, що надалі може утворити правовий вакуум у правозастосовній практиці. Тому це підтверджує необхідність прийняття профільного закону, який встановив би відповідальність за прояви дискримінації та нетерпимості, що дозволить забезпечити ефективний захист прав постраждалих. Додатково, текстуальний пошук у базі законодавства не визначає у кримінально-правовій площині тлумачення мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності.

Видається, що де-факто у чинному законодавстві потерпілих від кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, можна ідентифікувати у формулюванні «за іншими ознаками» у ст. 161 Кримінального кодексу України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками». Однак виникає питання доцільності внесення змін аналізованим законопроектом лише до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», а не до Кримінального кодексу України задля розширення переліку «захищених» ознак, саме тому важливим є комплексний підхід до нормативного врегулювання злочину нетерпимості, зокрема у згаданому профільному законопроєкті № 13597.

Відповідність міжнародним стандартам

Вчергове звертаємо увагу на звіт Європейської комісії щодо прогресу України в межах Пакета розширення Європейського Союзу 2025 року, де закріплено, що «...українське законодавство наразі не відповідає **acquis ЄС**, тобто Рамковому рішенню 2008 року про боротьбу з расизмом і ксенофобією, зокрема в частині визначень і сфери застосування цих злочинів [щодо нетерпимості]. Систематичний збір даних про злочини на ґрунті ненависті ще не налагоджено, а сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність **не охоплюються кримінальним законодавством**. ... Україна повинна послідовно впроваджувати **стратегічні заходи** щодо боротьби з расизмом, захисту прав ЛГБТК+ осіб та прав осіб з інвалідністю». Такими стратегічними заходами вважаємо насамперед комплексні зміни до законодавства щодо встановлення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, а надалі – забезпечення правничих гарантій для осіб, що постраждали від цих правопорушень.

Висновок за результатами експертизи

Проект закону є **гендерно чутливим та потребує доопрацювання**. Це означає, що проект закону враховує проблеми гендерної нерівності, дискримінації за ознакою статі чи гендеру в різноманітних проявах, однак потребує врахування низки рекомендацій, викладених вище, для його покращення, а саме комплексного, а не фрагментарного захисту прав осіб, що постраждали. (<https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2026/03/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA-%D0%93%D0%9F%D0%95-14409.pdf>). – 24.03.).

Гарантії захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження

Матеріал на сайті: «Дзеркало тижня»

Про автора: Олександр Банчук, експерт Центру політико-правових реформ

Законопроект № 12439: як, захищаючи бізнес, зробити нестерпним життя потерпілих і простих громадян

10 березня парламентський комітет з питань правоохоронної діяльності переглянув своє рішення про законопроект № 12439 і рекомендував його оновлену редакцію до ухвалення в другому читанні та в цілому.

Одразу виникли припущення, що, незважаючи на складну ситуацію у Верховній Раді, для підтримки цього законопроекту знайдеться достатня кількість голосів народних депутатів України. Тим більше назва й основна мета проекту закону виглядають вельми благородно – «удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження».

Варто зазначити, що представники бізнес-асоціацій здебільшого підтримують цей законопроект, тому що його окремі новації дадуть змогу краще захищати інтереси підприємців у відносинах із органами влади, особливо з органами правопорядку та прокуратурою. Водночас антикорупційні інституції (САП, НАБУ) та антикорупційні громадські організації виступають різко проти цього проекту, навіть іменують його «правками Лозового 2.0», адже він створить нові перешкоди в антикорупційних розслідуваннях.

Одним із євроінтеграційних зобов'язань України є внесення комплексних змін до кримінального процесуального законодавства (пункт 1 Спільної заяви комісарки ЄС із питань розширення та віцепрем'єр-міністра України від 11 листопада 2025 року). Тому будь-які системні зміни до Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) потребують прискіпливої уваги, щоб вони не заблокували подальший рух нашої держави до Європи.

На моє переконання, положення проекту 12439 у разі їх схвалення матимуть руйнівні наслідки для захисту звичайних потерпілих від загальнокримінальних злочинів (крадіжок, грабежів, побиттів, згвалтувань, убивств та інших). Окремі зміни відкинуть нас на десятиліття назад. Зокрема найнебезпечнішими пропозиціями проекту слід визнати такі:

1. Відмова від автоматичного початку кримінального провадження (зміни до частини 2 статті 56, статті 214 КПК).

Наразі особі достатньо подати заяву про кримінальне правопорушення – і слідчий та прокурор зобов'язані згідно із законом невідкладно (не пізніше, ніж за 24 години) розпочати розслідування і внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Хоча, слід визнати, на практиці з цим нерідко виникають проблеми, але вони полягають в ігноруванні органами правопорядку прямих вимог закону, а не в помилковості передбаченого законом механізму.

Однак проєкт висуває до потерпілих і очевидців часто невиконвані вимоги – не просто подати заяву, а надати «достатні дані» про вчинення кримінального правопорушення, – а також повертає із забуття «постанови про початок досудового розслідування».

Стаття 94 КПК 1960 року вже оперувала цим поняттям – «достатні дані» про скоєння злочину, необхідні для порушення кримінальної справи. 2012 року відмовилися від цієї концепції і змінили порядок початку досудового розслідування, оскільки органи слідства й прокуратури відмовлялися розпочинати слідство у справах про неочевидні злочини або у складних справах із фактичних, юридичних, відомчих, політичних чи інших причин. І формальною підставою для відмови відкрити справу були «недостатні» (на думку органу влади) дані, наведені потерпілою особою.

Запровадження нового порядку стало також відповіддю нашої держави на значну кількість програних справ у Європейському суді з прав людини – наприклад Афанасьєв; Белей; Белоусов; Каверзін проти України. У цих справах ЄСПЛ установлював, що органи шість, сім, навіть вісім разів відмовлялися проводити розслідування, змушуючи потерпілих багаторазово ходити цими «колами пекла». Така бездіяльність органів слідства в розслідуванні фактів убивств і катувань порушувала статтю 2 (право на життя) та статтю 3 (заборона катування) Європейської конвенції про захист прав людини.

2. Зрівняння статусу потерпілого і свідка (зміни до статті 96 КПК).

Аби зменшити травматичний вплив розслідування на потерпілого (щоби знов і знов не відтворювати обставин вчинення проти нього злочину), законодавець передбачив принципово різну роль свідка та жертви злочину. Свідок **зобов'язаний** давати показання (частина 2 статті 66 КПК), а потерпілий лише **має право** робити це (частина 1 статті 56 КПК). Свідок **несе кримінальну відповідальність** за відмову від давання показань (стаття 385 Кримінального кодексу), а потерпілий не несе жодної відповідальності за це. Свідок може підлягати примусовому **приводу** (стаття 140 КПК), а потерпілий **не підлягає** тощо.

Незважаючи на цю принципову різницю в статусах свідка й потерпілого, **автори проєкту пропонують дозволити під час допиту в суді ставити під сумнів показання потерпілого через можливі проблеми для його «репутації»**. Тепер обвинувачені зможуть компрометувати під час допиту не лише свідків, а й жертв зґвалтувань, побиттів чи інших насильницьких злочинів. Самовиправданням для обвинувачених у цих випадках стануть такі аргументи: «сама випивала з ґвалтівником перед скоєнням злочину», «носила відвертий одяг», «зробила яскравий макіяж», «неприховано фліртувала з іншими» тощо. У проєкті закону також не передбачено жодних обмежень для використання таких маніпуляцій щодо особливої категорії потерпілих – дітей. Відновлення таких практик на рівні закону є неприпустимим.

3. Перетворення потерпілого на «альтернативного» керівника розслідування (зміни до статей 160, 242, 243 КПК).

У проєкті передбачено надання додаткових процесуальних прав потерпілим – отримувати доступ до речей і документів, які знаходяться у третіх осіб, і залучати експерта для проведення дослідження. **Хоча назагал може здатися, що ці нові можливості мають посилити становище потерпілих, але це, навпаки, його послабить і зробить саме розслідування неефективним.** Це «ведмежа послуга» потерпілим. Європейські стандарти захисту потерпілих полягають не в наданні їм додаткових процесуальних прав у здійсненні розслідування, а у створенні системи надання психологічної допомоги, запровадженні безоплатної правничої допомоги, наданні достатньої інформації про перебіг і результати розслідування, компенсації шкоди від злочину.

У досудовому розслідуванні, як і під час керування автомобілем, має бути один водій (прокурор); щойно їх стає двоє і більше, бути біди – аварія (колапс розслідування) неминуча.

Лише прокурор як керівник розслідування разом із органом досудового розслідування має визначати належний час і спосіб отримання доказів злочину – на самому початку провадження чи

наприкінці, за допомогою заходу забезпечення провадження (доступ до речей і документів), слідчої дії (обшук) чи негласної слідчої дії. Потерпілий не знає й не має знати цієї логіки розслідування, тому надання цих додаткових повноважень лише зашкодить результатам кримінального провадження, коли докази буде втрачено чи знищено або вони не матимуть відповідного ефекту.

Ці «добрі наміри» щодо посилення ролі потерпілих неодмінно приведуть їх до «пекла» неефективного кримінального провадження.

4. Монополія на збирання доказів стороною обвинувачення (зміни до статті 98 КПК).

Проект пропонує, щоб лише слідчий, дізнавач, прокурор міг ухвалювати рішення про речові докази. Це прямо порушує конституційні засади судочинства щодо рівності всіх учасників судового процесу, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду «своїх доказів», гарантовані статтею 129 Конституції.

Наразі сторона захисту та потерпілий мають повне право подати свої речові докази на розгляд суду без їх схвалення стороною обвинувачення (слідчим, прокурором).

Реалізація зазначеної ініціативи проекту на практиці призведе до того, що слідчий, прокурор відмовлятимуться долучати до матеріалів провадження, наприклад зняття злочину, віднайдені потерпілим чи підозрюваним (на своє виправдання), якщо цей доказ не підтверджуватиме версії сторони обвинувачення.

5. Створення перешкод для переслідування злочинців (зміни до статті 233 КПК).

У проекті запропоновано обмежити можливість доступу органів правопорядку до житла чи іншого володіння особи (наприклад земельної ділянки) без попереднього дозволу суду. Тепер це неможливо буде зробити, щоб урятувати майно, й дозволено лише у разі безпосереднього переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні окремих тяжких і особливо тяжких злочинів.

Таке обмеження категорією злочинів і неможливість урятувати майно не відповідають прямій вимозі частини 3 статті 30 Конституції України. На практиці для потерпілих це означатиме, що поліція чи інший орган правопорядку за їхнім викликом, зверненням не зможе невідкладно проникнути до житла чи іншого володіння, аби затримати й установити особу підозрюваного в неумисному вбивстві, завданні тілесних ушкоджень, домашньому насильству чи іншому насильницькому злочині, який не потрапив до обмеженого переліку проекту.

Оперативні співробітники постають перед дилемою: допомогти потерпілому й порушити цей закон у частині про недоторканність житла чи дотримуватися вимог закону й проігнорувати звернення потерпілого.

Із такими невинуватими перешкодами для діяльності органів влади нам доведеться забути про підвищення рівня довіри суспільства до держави.

... Упевнений, що поява цих украй небезпечних для потерпілих та інших громадян положень у законопроекті № 12439 не є свідомою позицією його авторів. Це стало результатом неналежної й недостатньої роботи з моделювання результатів застосування його новацій не лише в кримінальних провадженнях за участю підприємців, а й в інших справах, зокрема про насильницькі злочини. Адже особливістю Кримінального процесуального кодексу є те, що він уніфіковано регулює провадження щодо всіх наявних видів злочинів: від убивств до хабарництва, від крадіжок до втручань в електронні системи тощо. І це розробники проекту проігнорували. (<https://zn.ua/ukr/LAW/zakonoprojekt-12439-jak-zakhishchajuchi-biznes-zrobiti-nesterpnim-zhittja-poterpilikh-i-prostikh-hromadjan.html>). – 2026. – 24.03.).

Відповідальність за порушення законодавства з фінансових питань

Матеріал на сайті: «Центр політико-правових реформ»

Реформа? Уряд пропонує трохи посилити адміністративну відповідальність за порушення законодавства з фінансових питань

Подія

Кабінет Міністрів України подав до парламенту проєкт Закону № 15043 від 24.02.2026 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства з фінансових питань».

Пропонується внести зміни до ст. 38 КУпАП, продовживши строки накладення адміністративного стягнення за порушення, передбачені ст. 164-2 КУпАП, до одного року з дня вчинення правопорушення. Крім того, передбачено підвищення розмірів штрафів: з 8-15 до 50-70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (нмдг) (з 136-255 грн до 850-1190 грн), за повторне діяння протягом року з 10-20 до 60-80 нмдг (з 170-340 грн до 1020-1360 грн).

Відповідно до пояснювальної записки, такі зміни спрямовані на підвищення дієвості адміністративної відповідальності, забезпечення невідворотності покарання та формування належного рівня фінансової дисципліни, оскільки чинні штрафи є мізерними і не переглядалися тривалий час, а короткі строки давності ускладнюють розслідування.

Оцінка ЦППР

Аналіз положень законопроєкту №15043 свідчить, що запропоновані зміни мають переважно технічний характер і спрямовані на корекцію застарілих норм, тоді як ознак системного реформування відповідного регулювання вони не містять. Хоча запропоновані зміни технічно відповідають міжнародним стандартам у сфері протидії корупції та забезпечення фінансової підзвітності, проте під час підготовки проєкту суб'єкт законодавчої ініціативи недостатньо врахував фактичну структуру та поширеність фінансових правопорушень, характер корупційних ризиків у приватному секторі, сфері управління державними ресурсами, а також практичні можливості їх виявлення та притягнення до відповідальності. Приховування корупції шляхом бухгалтерських маніпуляцій не згадується взагалі, а передбачення виключно адміністративної відповідальності може свідчити про підхід, якому бракує комплексності, і недостатню диференціацію правового реагування залежно від характеру та тяжкості правопорушення.

Стаття 14 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією вимагає застосовувати кримінальні чи інші санкції за фінансові злочини – «умисні дії або бездіяльність з метою вчинення, приховування чи маскуваня» корупційних злочинів. У цьому зв'язку статті 18-19 цієї Конвенції вимагають застосовувати щодо юридичних осіб «ефективні, адекватні та стримуючі кримінальні або некримінальні санкції і заходи, включаючи штрафи». Хоча Кримінальний кодекс України прямо передбачає відповідальність за використання підроблених документів (ст. 358), проте більшість діянь, пов'язаних із фальсифікацією бухгалтерського обліку чи звітності, прямо не криміналізовано та лише фрагментарно охоплюються іншими складами кримінальних або адміністративних правопорушень. А зв'язок між корупційними злочинами і недостовірною фінансовою звітністю, фальсифікацією бухгалтерських записів, прихованими рахунками, фіктивними витратами, перешкоджанням фінансового контролю у національному законодавстві залишається фрагментарним і недостатньо інституціоналізованим, що ускладнює належну кваліфікацію таких діянь та їх ефективне переслідування.

Стаття 30 Конвенції ООН проти корупції вимагає забезпечення належного управління державними фінансами, запобігання фальсифікації бухгалтерської документації і ефективних, пропорційних і стримувальних санкцій за фінансові правопорушення в контексті корупційних.

Таких же санкцій вимагають акти права Європейського Союзу у сфері бухгалтерського обліку та захисту фінансових інтересів (Directive 2013/34/EU, Directive (EU) 2017/1371), які стосуються ситуацій, коли бухгалтерські маніпуляції можуть використовуватися для приховування корупції або фінансових зловживань. Застосування ефективних санкцій за неналежне ведення бухгалтерського обліку, недостовірності фінансової звітності вимагає також ст. 8 Конвенції про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях.

Робоча група ОЕСР проти підкупу регулярно рекомендує, зокрема, уникати символічних штрафів, які не мають стримувального ефекту. Оновлений штраф у максимум 1190 грн за умисне внесення неправдивих даних до фінансової звітності важко назвати ефективним, пропорційним і стримувальним. За відсутності ситуації, коли фінансові наслідки порушення перевищують потенційну вигоду від нього, забезпечення фінансової дисципліни ризикує залишатися переважно декларативним.

Пропонуючи порівняно низьку суму адміністративного штрафу, проект ігнорує практику, коли розмір санкції безпосередньо залежить від суми виявленого порушення або сукупного річного обороту юридичної особи за останній звітний період. Чинна редакція статті 164-2 КУпАП карає однаково як за дрібну технічну помилку, так і за свідоме вчинення правопорушення.

Продовження строків до одного року (ст. 38 КУпАП) може вирішити проблему масового закриття справ судами через закінчення термінів давності, покращити статистику щодо кількості складених протоколів. Проте без суттєвого підвищення розміру штрафів це не призведе до покращення фінансової дисципліни й підвищення ефективності бухгалтерського контролю.

Висновок

Пропоновані зміни мають переважно точковий і технічний характер та не формують підґрунтя для системної трансформації механізмів фінансового контролю, зокрема в антикорупційному вимірі. Законопроект не створює достатніх передумов для посилення фінансової дисципліни та забезпечення невідворотності відповідальності за порушення.

Для досягнення реального реформаторського ефекту доцільним видається перехід від фіксованої шкали штрафів до диференційованих санкцій залежно від тяжкості правопорушення і розміру завданих збитків або, у випадках стосовно юридичної особи, – сукупного річного обороту. Реформування має охоплювати не лише перегляд розмірів і спектру санкцій, а й посилення інституційної спроможності органів, уповноважених на проведення заходів контролю, виявлення, розслідування та фактичного притягнення до відповідальності. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-03-09-berezhnya-2026-roku/>). – 2026. – 10.03.).

Розпорядження біологічним репродуктивним матеріалом

Матеріал на сайті: «Юридична Газета online»

Про автора: Ольга Данченко, адвокат, член Ради Комітету медичного та фармацевтичного права та біоетики НААУ, Юлія Левчук, приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, к.ю.н., старший викладач кафедри іноземних мов факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Б. Грінченка

Розпорядження біологічним репродуктивним матеріалом за проектом нового Цивільного кодексу України: справжній заповіт чи хибна є і юридична конструкція

Збереження генофонду українського народу під час війни, безперечно, є пріоритетним завданням, спрямованим на протидію демографічній кризі та втратам людського потенціалу. Наразі Україна гарантує безоплатне зберігання репродуктивних клітин військових, що дозволяє використовувати їх для біологічного батьківства/материнства навіть після загибелі, забезпечуючи право на продовження роду.

Втім, сам механізм реалізації такого права на посмертне продовження роду поки що перебуває у стані розробки. У цьому матеріалі проаналізуємо підхід до одного з ключових моментів в інституті постмортальної репродукції – форми волевиявлення особи щодо використання її біоматеріалу після смерті.

Адже Європейське товариство репродукції людини та ембріології (ESHRE) у контексті поваги до репродуктивної автономії людини справедливо визначає, що наявність криозбережених гамет або ембріонів свідчить про початок батьківського проєкту особи, але письмова згода є найкращим способом уникнення конфліктів щодо розпорядження гаметами та ембріонами у разі смерті особи. За її відсутності жодної дії щодо посмертного отримання репродуктивного матеріалу або використання криоконсервованих гамет чи ембріонів не може бути виконано.

Наразі в Україні відсутнє будь-яке нормативне регулювання щодо форми такого розпорядження. І ось у концепції проєкту оновленого ЦК України (Кодексу права приватного), зареєстрованого за № 14394 від 22.01.2026, вперше в історії розвитку цивільного законодавства України вводиться поняття «заповіту про розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом».

Так, ст. 1735 проєкту ЦК України передбачає, що «заповідач, який перебуває в шлюбі, має право на випадок своєї смерті в окремому заповіті розпорядитися своїм репродуктивним біологічним матеріалом, що зберігається відповідно до законодавства, у спосіб надання тому з подружжя, який його пережив, права на використання його репродуктивного біологічного матеріалу для подальшого проведення запліднення із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, у тому числі за допомогою замінного материнства, а також визначити випадки його знищення. Заповідач, який не перебуває у шлюбі, має право на випадок своєї смерті в окремому заповіті розпорядитися своїм репродуктивним біологічним матеріалом, особі іншої статі, яка проживала з ним однією сім'єю, але не перебувала у будь-якому іншому шлюбі, а також визначити випадки знищення такого матеріалу».

Заповіт про розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом має посвідчуватися виключно нотаріусом у порядку, визначеному ЦК України, і підлягатиме реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, з відміткою про вид заповіту (ч. 2 ст. 1739 проєкту ЦК України).

Однак, попри значну деталізацію оформлення та виконання розпорядження щодо постмортального використання репродуктивного біологічного матеріалу особи у запропонованій концепції оновленого ЦК України, багато нюансів не повною мірою відповідають загальним засадам цивілістики і рекомендаціям Європейської асоціації репродукції людини та ембріології ESHRE від 21 серпня 2006 р., хоча автори законопроєкту, серед іншого, визначають його метою сприяння інтеграції України до Європейського Союзу, модернізації національного законодавства та розвитку приватного права відповідно до викликів майбутнього.

По-перше, саме розміщення норми про заповіт у розділі «Спадкове право» видається хибним шляхом, оскільки правовідносини з приводу такого розпорядження особи та майбутніх дій щодо її репродуктивного біологічного матеріалу не є спадковими за своєю правовою природою. Вони не можуть входити до предмета регулювання Книги 7 ЦК України. Такі суспільні відносини стосуються реалізації особистих прав особи, у зв'язку з чим, на нашу думку, доцільно було б перенести проаналізовані статті до тієї частини ЦК, яка регулює особисті права фізичних осіб (Книга 2).

Надалі зазначимо, що чітке визначення авторами законопроєкту кола осіб, які матимуть право на посмертне використання біоматеріалу померлого, є абсолютно виправданим. Позаяк, згідно з вищезазначеними рекомендаціями ESHRE, стрижневою ідеєю інституту постмортальної репродукції дійсно є те, що один партнер отримує можливість продовжити вже розпочатий «батьківський проєкт» (eng. – «parental project») після смерті іншого.

А, з іншого боку, це напряду порушуватиме принцип свободи заповіту – базовий принцип спадкового права, що дозволяє особі на власний розсуд визначити спадкоємців та порядок

розподілу прав та обов'язків незалежно від родинно-сімейних зв'язків. Якщо поглянути на заповіт як на категорію розпорядження особи, вільного та нічим не обмеженого, виникає просте питання, як розпорядження репродуктивним матеріалом у новому проєкті ЦКУ може бути протрактовано як окреме (окремий заповіт) розпорядження, що завідомо звужує та окреслює коло спадкоємців майна у заповіті? Питання риторичне. Це уже не буде вільним волевиявленням особи, чи не так?

Отже, запропонована конструкція фактично створює виняток із принципу свободи заповіту, оскільки обмежує коло осіб, на користь яких може бути здійснене розпорядження, що є нетиповим для спадкового права.

Позитивним та слухним виступає ідея законодавця щодо перебування у шлюбі особи для можливості розпорядження репродуктивним матеріалом після смерті з метою збереження та підсилення інституту сім'ї в українському суспільстві. У той же час дуже сумнівним та «цікавим» саме з погляду нотаріату і його функціоналу звучить положення «щодо особи іншої статі, яка проживала однією сім'єю із потенційним заповідачем, але не перебувала в будь-якому іншому шлюбі». Якщо тлумачити цю норму буквально, то, на наш погляд, матиме місце звуження права особи, яка раніше була одруженою, але шлюб якої розірвано у встановленому законом порядку, або особи, чоловік чи дружина якої померли, на участь у цих правовідносинах. Ймовірно, автори проєкту ЦК України мали на увазі, що партнер не перебував у будь-якому іншому шлюбі на момент спільного проживання із заповідачем, але наявне формулювання однозначно є недостатньо чітким.

Згідно з ч. 3 ст. 1739 проєкту ЦК України «нотаріус при посвідченні такого заповіту повинен перевіряти родинні або інші стосунки осіб, визначені статтею 1735 ЦК України, у тому числі з використанням відомостей Державного реєстру актів цивільного стану громадян».

У парадигмі чинного ЦК України при спадкуванні за заповітом нотаріус не має обов'язку перевіряти наявність родинних відносин зі спадкодавцем (виняток становить лише право на обов'язкову частку), оскільки спадкування здійснюється на підставі волі померлого, а не за законом. І якщо існує технічна можливість перевірити перебування заповідача у шлюбі, то не зовсім зрозуміло, яким чином нотаріус зможе переконатися, чи проживає заповідач, який не перебуває у шлюбі, з іншою особою однією сім'єю. Вірити на слово? Направляти в суд для подальшого вільного волевиявлення, враховуючи той аспект, що факт спільного проживання в Україні встановлюється виключно в судовому порядку, а нотаріат – це превентивно безспірний орган?

Запропонована редакція ст. 1735 проєкту ЦК України нарешті робить чітку спробу визначити питання правового статусу біологічного репродуктивного матеріалу людини, що є наріжним каменем при запровадженні інституту постмортальної репродукції в Україні: «Репродуктивний біологічний матеріал особи, що зберігається відповідно до законодавства, а також право на використання репродуктивного біологічного матеріалу для подальшого проведення запліднення із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, у тому числі за допомогою замінного материнства, не включаються до складу спадщини». Безперечно, така позиція є обґрунтованою, оскільки репродуктивний матеріал нерозривно пов'язаний з особою і не може бути об'єктом спадкування, як звичайне майно. Але якщо так, тоді знову ж таки, чому для форми розпорядження репродуктивним матеріалом після смерті обраний саме заповіт?

Окрім того, при спадкуванні за заповітом нинішнє цивільне законодавство містить норму про обов'язкову частку в спадщині, захищаючи таким чином вразливі верстви населення, на кшталт малолітніх, неповнолітніх, недієздатних та обмежено дієздатних осіб, осіб пенсійного віку. Яке співвідношення у цьому разі буде продумане законодавцем щодо механізму реалізації окремого заповіту на репродуктивний матеріал? Тут знову ж таки, напрашується висновок, що репродуктивний матеріал не може охоплюватись заповітом, навіть окремим, оскільки є вихідним від особистого права людини на сім'ю та продовження роду, а аж ніяк не матеріальним об'єктом цивільного обігу.

А якщо репродуктивний матеріал не включається до складу спадщини, механізми захисту обов'язкової частки втрачають нормативну прив'язку до цього об'єкта, що додатково підтверджує некоректність віднесення такого розпорядження до сфери спадкового права.

Сам же перехід права на використання репродуктивного біологічного матеріалу передбачено підтверджувати додатковим документом – свідоцтвом про право на використання репродуктивного біологічного матеріалу заповідача, який до цього часу також відсутній в українській нотаріальній практиці. Таке свідоцтво має видавати нотаріус за місцем відкриття спадщини без заведення спадкової справи за зверненням особи, визначеної таким заповітом, безвідносно до прийняття нею спадщини та на підставі заповіту про використання репродуктивного біологічного матеріалу (ст. 1769 проекту ЦК України).

Такий механізм створює штучну спадково-правову надбудову над правовідносинами, які за своєю природою не є спадковими, та породжує додаткові процедурні складнощі. Чим керуватиметься нотаріус, аби встановити належність репродуктивного біологічного матеріалу померлій особі? Планується певний «правовстановлюючий документ» на кшталт нерухомості чи рухомого майна? Чи не буде дискредитації та підробок документів, що встановлюватимуть право власності на репродуктивний матеріал з боку медичних закладів, що зберігають такий репродуктивний матеріал?

Надалі проект ЦК України передбачає, що інформація про складання заповіту про розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом, його скасування «підлягає передачі заповідачем до закладу, який забезпечує зберігання такого матеріалу, у десятиденний строк з моменту нотаріального посвідчення заповіту». (ч. 6 ст. 1739). Тут, власне, постає питання щодо збереження нотаріальної таємниці такого заповіту та реалізації цього механізму на практиці, нерозголошення його змісту.

Наприкінці хотіли б також звернути увагу на те, що всі вищезазначені ініційовані авторами законопроекту норми спрямовані виключно на порядок кріоконсервації, зберігання та посмертного розпорядження гаметами та тканинами пацієнтів клінік репродуктивної медицини – виключно під кутом надання права на використання репродуктивного біологічного матеріалу для подальшого проведення запліднення із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, у той час як порядок дій щодо посмертного використання кріоконсервованих ембріонів залишається поза увагою законодавця. Хоча рекомендації Європейської асоціації репродукції людини та ембріології ESHRE від 21 серпня 2006 р. чітко виділяють два види правовідносин посмертальної репродукції:

- Запліднення та настання вагітності після смерті одного з партнерів;
- Запліднення та кріоконсервація ембріонів відбулися до смерті одного з партнерів.

Отже, враховуючи, що форма окремого заповіту, яка буде запроваджена у разі прийняття оновленої редакції ЦК України, не передбачає ані призначення спадкоємців, ані заведення спадкової справи, ані прийняття спадщини призначеними у заповіті і особами, і при цьому право на застосування ДРТ та репродуктивний біологічний матеріал особи, який зберігається відповідно до законодавства, не включається до складу спадщини, можна дійти висновку, що мова радше йде про «квазі-заяву», тобто особисте розпорядження, яке має лише деякі формальні ознаки, притаманні заповіту у класичному розумінні ЦК України. А саме – нотаріальне посвідчення, зберігання у нотаріальному архіві іншого примірника згідно з номенклатурою та реєстрація у Спадковому реєстрі і, власне, можливість скасування.

Можна припустити, що термін «заповіт» був нав'язаний науковим відкриттям ізраїльського адвоката І. Розенблюма, який запропонував для більшої визначеності під час встановлення волі людини щодо посмертної репродукції створити «біологічний заповіт», який мають можливість скласти ізраїльські військовослужбовці з урахуванням ризику їх загибелі або поранення, що виключає можливість мати дітей. Але ж термін «біологічний заповіт» є лише недостатньо вдалим перекладом з англійської – «biological will». Насправді «біологічний заповіт» – це неформальна

назва, що означає розпорядження людини щодо її тіла та/або біологічних матеріалів після смерті, а також щодо медичного лікування за життя. Він може включати вказівки щодо використання засобів підтримання життя, інтенсивної терапії, а також можливості використання тіла, анатомічних матеріалів для трансплантації або наукових досліджень, та не є класичним заповітом у спадкових правовідносинах, як це було протрактовано буквально нашим законодавцем.

Якщо подивитися на це питання ще ширше, то аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо посмертного використання репродуктивних клітин, підготовлена Дослідницькою службою Верховної Ради України, яка містить результати порівняльного дослідження законодавства Ізраїлю, США, Іспанії, Великої Британії щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема посмертного використання кріоконсервованих гамет і ембріонів для репродуктивних цілей, наводить різні моделі правового регулювання. Зокрема, за даними дослідження, у державах з дозвільним режимом регулювання посмертного відтворення спосіб оформлення згоди на збереження, посмертне використання та утилізацію може мати різні форми: інформована письмова згода під час збору та кріоконсервації; шлюбний (партнерський) договір; договір дарування анатомічного матеріалу, положення в заповіті. Окрім того, це може бути документ, який уповноважує банк сперми зберігати сперму й надавати партнеру, який пережив померлого, доступ до кріоконсервованої гамети. Але примітним є те, що жодна з наведених моделей не передбачає виникнення спадкових правовідносин щодо самого порядку розпорядження біологічним репродуктивним матеріалом і двоетапного оформлення прав на цей матеріал спочатку у вигляді заповіту, а потім окремим документом підтверджуючого свідчення про право на використання біологічного репродуктивного матеріалу. Галузева належність до норм спадкового права має місце виключно у випадках правового регулювання успадкування дитиною, народженою в результаті посмертного використання ДРТ, будь-якого майна або прав за заповітом померлого.

Що стосується суто питань успадкування, оновлена глава 7 ЦК України «мала вирішити важливе питання щодо можливості призначення спадкоємцем за заповітом особи, зачатої після відкриття спадщини внаслідок застосування допоміжних репродуктивних технологій з репродуктивного біологічного матеріалу заповідача та народженої живою після його смерті. Проте запропоноване в ст. проєкту ЦК України положення передбачає лише шестимісячний строк з моменту відкриття спадщини для зачаття дитини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій з репродуктивного біологічного матеріалу заповідача. Це абсолютно не відповідає рекомендаціям ESHRE, які натомість встановлюють мінімальний строк у 1 рік перед початком використання біологічного матеріалу померлої особи з тим, щоб партнер, який пережив померлого, був у змозі усвідомити втрату і прийняти виважене рішення без надмірного впливу емоцій. Хоча, звичайно, певні темпоральні межі, упродовж яких біологічний репродуктивний матеріал може бути використаний для запліднення та народження дитини після смерті, мають бути встановлені, з метою вирішення правових питань щодо можливого розподілу спадкового майна. Водночас формулювання про «зачаття протягом шести місяців» потребує уточнення, адже при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій складно чітко визначити момент зачаття – чи йдеться про запліднення в лабораторії, чи про перенесення кріоконсервованого ембріона в організм матері.

Підсумовуючи, зазначимо, що аналіз запропонованої моделі оформлення і реалізації волі особи щодо посмертного використання її репродуктивного біологічного матеріалу свідчить про наявність системних концептуальних суперечностей. Вживання терміну «заповіт» та розміщення відповідних норм у Книзі 7 «Право спадкове» у цьому контексті, на наш погляд, не є раціональним, тоді як національне цивільне законодавство має стати основою для напрацювання більш обґрунтованих і зрозумілих процедур, які б належним чином захищали репродуктивні права як наших захисників і їхні родини, так і всіх громадян України в цілому.

Видається влучним та послідовним логічне законодавче закріплення можливості розпорядження репродуктивним матеріалом особи шляхом видачі та нотаріального посвідчення особистого розпорядження особи щодо використання її репродуктивного матеріалу (як репродуктивних клітин, так і ембріонів), у тому числі і після її смерті. Аналогічне розпорядження вже існує у нотаріальній практиці нашої країни щодо особистих розпоряджень військовослужбовців на випадок загибелі, зникнення безвісти чи полону. Пропонується ввести у систему законодавства України термін «особисте розпорядження особи щодо використання її біологічного репродуктивного матеріалу, в тому числі і на випадок смерті», яке підлягатиме обов'язковому нотаріальному посвідченню, із збереженням другого примірника в архіві нотаріуса згідно з номенклатурою, що дозволить відновити втрачений документ у разі його втрати, або ж дозволить належним чином скасувати документ. (<https://yur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/rozporyadzhennya-biologichnim-reproduktivnim-materialom-za-proektom-novogo-civilnogo-kodeksu-ukrayin.html>). – 2026. – 09.03.).

Доступ до текстів судових рішень

Матеріал на сайті: «Фундація DEJURE»

Законопроект 7033-д: ризики для судового реєстру залишаються

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики розгляне нову редакцію законопроекту № 7033-д про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень.

Цей законопроект вже був предметом занепокоєння громадськості у березні 2023 року. Після значного суспільного розголосу закон виключили з порядку денного.

У травні 2024 року Комітет з питань правової політики все ж повторно розглянув проєкт та рекомендував його до голосування у парламенті. Законопроект прийняли за основу з вказівкою доопрацювати документ до другого читання. Комітет вже підготував новий висновок – пропонує доповнити порівняльну таблицю низкою змін до другого читання.

Які ризики залишилися в документі

Фундація DEJURE з підтримкою інших громадських організацій вже двічі виходила з заявами проти ухвалення даного законопроекту. Комітет ВРУ доопрацював документ і врахував частину важливих пропозицій громадськості. Зокрема, з закону прибрали положення про можливість приховування судових рішень на підставі постанови слідчого чи прокурора, а також змінили підхід до дискреції судді щодо вилучення інформації, яка «може зашкодити безпеці».

Водночас документ містить перелік сумнівних положень, які можуть обмежити доступ громадськості до суспільно важливої інформації.

Серед ризиків:

- Непропорційне обмеження доступу до ухвал у кримінальних провадженнях

Законопроект пропонує обмежити загальний та повний доступ до низки ухвал у кримінальних провадженнях строком на один рік після їх внесення до Реєстру. Йдеться зокрема про доступ до ухвал щодо арешту майна, тимчасового доступу до речей і документів, обшуку, дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Ці положення, «як медаль», має дві сторони.

Відсутність доступу до цих ухвал запобігатиме витоку інформації з кримінальних проваджень, а також унеможливить зловживання повним доступом службових осіб до Реєстру судових рішень і т.п.

Водночас таке обмеження є невиправданим щодо рішень, які ухвалюються у відкритому судовому засіданні.

Важливо уточнити зазначене положення тим, що його дія поширюється виключно на ухвали, постановлені у закритому судовому засіданні, щоб запобігти необґрунтованому звуженню доступу до судових рішень.

- Приховування відомостей у рішеннях, які були проголошені у відкритому судовому засіданні

Суд сам матиме повноваження визначати при направленні рішення до Реєстру окремі категорії інформації такими, що не підлягають розголошенню, навіть якщо рішення було проголошене у відкритому судовому засіданні.

Такий підхід суперечить принципам відкритості. Якщо інформацію оприлюднили під час відкритого судового розгляду, немає підстав обмежувати її у тексті судового рішення. Крім того, чинне законодавство вже містить необхідні механізми захисту чутливої інформації.

Запровадження додаткової дискреції у відкритих справах створює ризики вибіркового застосування та зловживань.

У зв'язку з цим пропонуємо виключити це положення із законопроєкту.

З огляду на наведені аргументи Фондація DEJURE закликає Комітет врахувати зазначені пропозиції під час підготовки законопроєкту № 7033-д до другого читання. У його поточній редакції окремі положення створюють ризики для забезпечення свободи слова, доступу до публічної інформації та підзвітності судової влади. (<https://dejure.foundation/zakonoprojekt-7033-d-ryzky-dlya-sudovogo-reyestru-zalyshayutsya/>). – 2026. – 18.03.).

ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

Правила трансфертного ціноутворення

Матеріал на сайті: «Юридична практика»

Про автора: Вячеслав Кругляк, експерт із питань оподаткування

В очікуванні чергових змін до законодавства про трансфертне ціноутворення в Україні

Міністерство фінансів України 24.02.2026 оприлюднило проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення правил трансфертного ціноутворення».

Запропонованими змінами:

- переглядаються вартісні критерії визнання операцій контрольованими;
- розширюється застосування принципу «втягнутої руки» (принцип ВР) на внутрішні операції (зі збитковими підприємствами та підприємствами з пільговими режимами оподаткування);
- спрощуються моделі подання документації з трансфертного ціноутворення;
- уточнюються етапи ідентифікації та точного визначення умов операцій для цілей подальшого аналізу та застосування методів трансфертного ціноутворення;
- уточнюється концепція DEMPE-аналізу;
- запроваджується оновлена модель штрафів;
- здійснюється уточнення спростованих презумпцій щодо обраного методу та джерел інформації.

Також необхідним є врахування важливості впливу на формат оцінки відповідності принципу ВР норм запропонованого Міністерством фінансів України проєкту Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації правил протидії практикам ухилення від сплати

податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу та України, відповідно до Директиви Ради (ЄС) 2016/1164/ЄС від 12 липня 2016 року» (проект АТАД).

У світлі важливості досягнення за допомогою запропонованих змін до ПКУ щодо контролю за трансфертним ціноутворенням (ТЦ) таких цілей, як, зокрема, покращення рівня податкової визначеності для платників податків, анонсованих Мінфіном для цих проєктів законів, та на тлі розширення кола операцій, що підпадатимуть під контроль дотримання принципу ВР, необхідно зупинитись на декількох складниках інструментарію, що пропонується цими проєктами ЗУ, за допомогою якого сторони можуть доводити ґрунтовність своїх тверджень і подальших відповідних рішень.

Запропоновані зміни навряд забезпечать здійснення задекларованого в пояснювальній записці прогнозу результатів прийняття проєкту закону щодо підвищення рівня податкової визначеності для платників податків, покращення інвестиційного клімату та підвищення якості адміністрування трансфертного ціноутворення.

Зокрема, проблемним лишається наявність значної кількості оцінних складників щодо наявності ризиків ТЦ, за яких контролювальний орган може ухвалювати рішення про проведення перевірки або скасовувати таке рішення.

Прикладом цього є запропоновані норми пункту 78.11, зокрема абзац 4 цього пункту, яким, згідно з проєктом АТАД, доповнюється стаття 78 ПКУ, де контролювальний орган має право скасовувати своє рішення про призначення відповідної перевірки за результатами розгляду наданих платником пояснень та/або документації з ТЦ.

Водночас, по-перше, всі рішення про проведення позапланових документальних перевірок дотримання принципу ВР за всю історію існування норм ПКУ з контролю за ТЦ в Україні приймалися контролювальним органом за результатами розгляду документації з ТЦ, додаткової інформації до неї та пояснень, що надавалися платниками податків на вимогу контролювального органу, і все одно мали наслідком суттєвий рівень (понад 60 %) оскаржень у судовому порядку.

По-друге, запропонована норма не буде мати стимулювального характеру для платників податків та з великою ймовірністю не вирішить основної проблеми – уникнення суб'єктивних рішень контролювального органу, та відповідно, забезпечення визначеності щодо зниження фактору оцінності стосовно відповідності проведених операцій принципу ВР під час застосування норм статті 39 ПКУ.

Запропоновані норми підпункту 39.2.2.1. ПКУ щодо критеріїв, за наявності яких контрольовані операції (КО) можуть вважатися зіставними з неконтрольованими операціями, визначають аспекти аналізу зіставності і, зокрема, інтерпретацію та використання зібраних даних відносно найбільш надійних зіставних операцій та визначення відповідності або невідповідності контрольованої операції принципу ВР, що може включати заміну неналежних умов, включаючи ціну, на умови «втягнутої руки», включаючи ціну або винагороди в контрольованих операціях відповідно до принципу «втягнутої руки», а також, що результатом аналізу зіставності може бути, зокрема, але не виключно, висновок про те, що непов'язані особи за подібних умов не вчинили б контрольовану операцію, а ще висновок про те, що непов'язані особи за зіставних обставин уклали б угоду, яка фактично не була укладена між платником податків та його пов'язаними сторонами.

Проте зазначені аспекти без прозорого та зрозумілого визначення моделі оцінки критеріїв ризиків ТЦ в підсумку навряд вплинуть на зменшення суб'єктивності в оцінній категорії суджень як контролювального органу, так і платників податків, а отже, і не приведуть до унеможливлення або суттєвого зменшення судових оскаржень. (<https://pravo.ua/v-ochikuvanni-cherhovyykh-zmin-do-zakonodavstva-pro-transfertne-tsinoutvorennia-v-ukraini/>). – 2026. – 26.03.).

Запровадження спрощених процедур банкрутства малого бізнесу

Матеріал на сайті: «Юридична практика»

Про автора: Валерій Стецик, помічник адвоката «Алексєєв, Боярчуков та Партнери»

Порівняльно-правовий аналіз законопроектів про спрощені процедури банкрутства малого бізнесу

Євроінтеграційні процеси України поступово набувають системного характеру та дедалі частіше впливають на реформування національного законодавства у сфері неплатоспроможності, що насамперед зумовлено необхідністю гармонізації правового регулювання з аспис Європейського Союзу. У цьому контексті особливого значення набуває виконання Україною міжнародних зобов'язань у межах Ukraine Facility, що передбачають завершення імплементації Директиви (ЄС) № 2019/1023, а також запровадження спрощених і економічно доцільних процедур неплатоспроможності для малого бізнесу.

Два законодавчі треки: законопроекти № 15004 та № 15024

На виконання зазначених зобов'язань у Верховній Раді України майже одночасно було зареєстровано два законопроекти – № 15004 (розроблений Міністерством юстиції України) та № 15024 (суб'єкт законодавчої ініціативи – народні депутати України). Попри спільну мету імплементації європейських стандартів, автори законопроектів пропонують різні концептуальні підходи до регулювання спрощених процедур неплатоспроможності. Відмінності стають очевидними вже на рівні передбачених законотворцями спрощених процедур, що пропонуються бізнесу.

Зокрема, у законопроекті № 15004 передбачено запровадження двох альтернативних сценаріїв – спрощеної санації та спрощеної ліквідації. Така конструкція відображає дуалістичну природу інституту неплатоспроможності, яка полягає у відновленні платоспроможності боржника або у визнанні його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів. Водночас автори законопроекту № 15024 пропонують виключно спрощену ліквідаційну процедуру, яка позиціонується як fast-track модель із граничним строком провадження до 180 днів.

Критерії доступу до спрощеної процедури та суб'єкт її ініціювання

Ключовим елементом запропонованої спрощеної процедури банкрутства є визначення боржників, які можуть нею скористатися. Обидва законопроекти орієнтовані на суб'єктів мікро– та малого підприємництва, однак встановлюють різні кумулятивні умови доступу до спрощеної процедури.

Суб'єкт мікропідприємництва – суб'єкт господарювання з кількістю працівників, що не перевищує 10 осіб, та річним доходом не вище за 2 мільйони євро; суб'єкт малого підприємництва – суб'єкт господарювання з кількістю працівників, що не перевищує 50 осіб, та річним доходом не вище за 10 мільйонів євро.

Приписи проекту закону № 15004 регламентують, що право на спрощене провадження у справі про банкрутство має боржник, який:

- веде господарську діяльність протягом останніх 3 років до подання заяви про відкриття провадження;
- має кредиторську заборгованість, що не перевищує: для суб'єкта мікропідприємництва – 2,5 млн грн перед не більш як 10 кредиторами; для суб'єкта малого підприємництва – 5 млн грн перед не більш як 15 кредиторами;
- не має заборгованості із виплати заробітної плати працівникам.

Натомість законопроект № 15024 допускає відкриття провадження у справі про банкрутство за спрощеною процедурою за умов, що суб'єкт мікро– або малого підприємництва:

- зареєстрований в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань щонайменше рік;
- має кредиторську заборгованість, що не перевищує 2000 розмірів мінімальної заробітної плати (для ФОП – не більш ніж 1000 розмірів);
- щодо якого станом на дату подання заяви відсутні судові провадження, стороною яких є боржник;
- не має заборгованості із виплати заробітної плати працівникам.

Встановлення судом невідповідності боржника зазначеним критеріям є самостійною підставою для закриття спрощеного провадження або переходу до розгляду справи про банкрутство у загальному порядку.

Окремої уваги потребує питання суб'єкта ініціювання спрощеної процедури банкрутства. У межах запропонованих змін її застосування залежить від волевиявлення боржника. Обидва законопроекти передбачають конструкцію, за якої спрощена процедура може бути реалізована за заявою боржника або за його згодою у разі звернення кредитора. Таку згоду боржник може надати до або після звернення ініціюючого кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство за спрощеною процедурою.

Таким чином, на стадії вирішення питання про відкриття спрощеного провадження боржник набуває визначальної ролі. З одного боку, такий підхід забезпечує добровільне застосування спрощеного банкрутства, однак з іншого – обмежує процесуальні можливості кредитора у швидкому та ефективному захисті своїх прав.

Арбітражний керуючий у спрощеній процедурі банкрутства

Новелою законопроекту № 15004 є переосмислення ролі арбітражного керуючого. На відміну від загального провадження, де арбітражний керуючий є обов'язковим учасником процесу (такий підхід збережено у законопроекті № 15024), у спрощеному провадженні, запропонованому Мін'юстом, участь арбітражного керуючого не є обов'язковою. Кандидатура арбітражного керуючого може бути запропонована боржником або ініціюючим кредитором за умови укладення з ним відповідного договору. У законопроекті № 15024 передбачено визначення кандидатури арбітражного керуючого за результатами автоматизованого відбору, але лише у випадку неподання боржником / ініціюючим кредитором власної кандидатури.

Водночас відмова від обов'язкової участі арбітражного керуючого викликає дискусію з точки зору гарантій балансу інтересів учасників справи та належного процесуального контролю. За відсутності незалежного професійного учасника процедури зростає ризик формалізації провадження та потенційних зловживань, особливо в умовах конфлікту між боржником і кредиторами.

Особливості відкриття провадження та формування реєстру вимог кредиторів

Стадія відкриття провадження у справі про банкрутство має ключове значення для подальшого перебігу процедури, оскільки саме з цього моменту боржник набуває особливого правового статусу. Із моменту відкриття спрощеного провадження настають наслідки, притаманні загальній процедурі банкрутства: запроваджується мораторій на задоволення вимог кредиторів поза межами справи, всі грошові вимоги до боржника заявляються виключно в межах відповідного провадження, встановлюються обмеження щодо розпорядження майном боржника тощо.

Саме на цій стадії проявляються концептуальні відмінності запропонованих моделей. Зокрема, за положеннями законопроекту № 15004, в ухвалі про відкриття провадження суд одразу зазначає про введення спрощеної процедури ліквідації або санації (в подальшому суд може змінити одну процедуру на іншу). Натомість законопроект № 15024 пов'язує введення спрощеної ліквідаційної процедури за результатами підсумкового засідання, фактично розмежовуючи відкриття провадження та прийняття рішення про застосування спрощеної процедури ліквідації.

З моменту офіційного оприлюднення оголошення про відкриття спрощеного провадження для кредиторів встановлюється строк на подання заяв із грошовими вимогами: 30 днів у законопроекті № 15004 та 20 днів у законопроекті № 15024.

Водночас однією з ключових новел, що пропонують автори законопроекту № 15024, є можливість спрощеного визнання кредиторських вимог: якщо заявлені вимоги визнаються арбітражним керуючим та боржником і щодо них не подано заперечень іншими кредиторами, суд не здійснює окремого розгляду таких вимог, а визнає їх без додаткового дослідження. Отже, суд розглядає лише неузгоджені вимоги кредиторів, що зменшує навантаження на суд, зберігаючи при цьому можливість повноцінного розгляду спірних вимог.

Варто звернути увагу, що у спрощеній процедурі після формування реєстру вимог кредиторів представницькі органи кредиторів (збори та комітет кредиторів) або не утворюються, або їх компетенція істотно обмежується (як це передбачено у законопроекті № 15024). Тож центр прийняття ключових процесуальних рішень зміщується у бік суду.

Добросовісність боржника як процесуальний фільтр спрощеного банкрутства

Автори обох законопроектів пропонують додатковий механізм контролю, спрямований на забезпечення застосування спрощеної процедури виключно до добросовісного боржника.

Зокрема, у законопроекті № 15024 передбачено, що ліквідатор зобов'язаний підготувати висновок щодо відповідності боржника принципам добросовісності та подати його до суду. Своєю чергою, кредитори мають право подати заперечення щодо добросовісності боржника, які підлягають розгляду судом у підсумковому засіданні. Крім того, проектом закону визначено випадки, за яких боржник вважається недобросовісним. До них належать:

- подання боржником суду, ліквідатору або кредиторам недостовірної або неповної інформації про активи, бухгалтерський облік чи правочини;
- встановлення факту вчинення боржником протягом трьох років до відкриття спрощеного провадження фраздаторних правочинів або наявності підстав для притягнення його до субсидіарної відповідальності;
- вчинення боржником дій, що перешкоджають здійсненню провадження у справі;
- встановлення ознак доведення боржника до банкрутства.

Встановлення судом невідповідності боржника принципам добросовісності призводить до закриття спрощеного провадження у справі про банкрутство.

Водночас у законопроекті № 15004 питання добросовісності боржника врегульовано більш вузько. Оцінка поведінки боржника фактично зводиться до встановлення ознак фіктивного банкрутства.

Таким чином, спрощене провадження у справі про банкрутство позиціонується як інструмент, доступний виключно для добросовісного боржника, а перевірка цієї добросовісності стає самостійним процесуальним фільтром, який суд застосовує при вирішенні питання про можливість введення спрощеної процедури.

Чи зможе спрощена санація врятувати малий бізнес?

У законопроекті № 15004 Мін'юст пропонує спрощену процедуру санації, що відображає прагнення зберегти відновлювальну функцію інституту неплатоспроможності. Строк проведення спрощеної санації не може перевищувати 12 місяців із можливістю одноразового продовження не більш як на 4 місяці.

Процедура має чітко структурований характер: після попереднього засідання суд встановлює строк для подання плану санації (не більше 2 місяців), який може бути поданий разом із заявою про відкриття провадження. Планом санації визначаються перелік, строки і умови погашення вимог кредиторів, склад і порядок використання активів, заходи з відновлення платоспроможності, участь інвесторів, а також обґрунтування переваг санації порівняно з ліквідацією. У свою чергу кредитори наділені правом подання альтернативного плану санації.

Затвердження плану санації здійснюється судом (без попереднього схвалення кредиторами на зборах кредиторів), а за відсутності заперечень та альтернативного плану він вважається погодженим усіма кредиторами. У разі невиконання плану або неможливості відновлення платоспроможності передбачено перехід до спрощеної ліквідації.

На нормативному рівні модель спрощеної санації виглядає внутрішньо узгодженою: визначено строки, передбачено можливість подання альтернативного плану, збережено контроль суду над виконанням та механізм переходу до ліквідації у разі невдачі. Водночас остаточна оцінка ефективності цієї моделі можлива після її апробації на практиці. Лише застосування у реальних економічних умовах дасть змогу встановити, чи здатна спрощена санація стати дієвим механізмом відновлення платоспроможності малого бізнесу.

Спрощена ліквідація: зміст, строки та механізм реалізації

Ліквідація у спрощеному порядку передбачає реалізацію активів боржника відповідно до плану ліквідації з метою погашення вимог кредиторів. Визначальною ознакою такої моделі є її обмежений строк (6 місяців із можливістю одноразового продовження не більш ніж на 4 місяці – за законопроектом № 15004; не довше за 180 днів – за законопроектом № 15024), після спливу якого провадження у справі підлягає закриттю незалежно від досягнення результату.

Реалізація спрощеної ліквідаційної процедури здійснюється на підставі плану ліквідації, який розробляється ліквідатором та затверджується судом. У такому плані визначаються перелік та обсяг визнаних вимог кредиторів, склад ліквідаційної маси, умови продажу та строки реалізації майна на аукціоні. Водночас відсутність активів боржника, що підлягають включенню до ліквідаційної маси, виключає необхідність подання та затвердження плану ліквідації і є самостійною підставою для закриття провадження у справі.

Перші підсумки та оцінка спрощеної процедури банкрутства

Отже, запропоновані законодавчі ініціативи характеризуються низкою позитивних концептуальних рішень. Так, встановлення чітких і обмежених строків здійснення спрощених процедур сприяє підвищенню передбачуваності провадження та запобігає його невинуватому затягуванню. Можливість закриття спрощеного провадження у разі недосягнення його цілей в межах встановленого строку дозволить забезпечити баланс між оперативністю процедури та досягненням її економічної мети.

Також запровадження процесуального фільтра добросовісності боржника слід розцінювати як крок до підвищення якості застосування процедури банкрутства. Встановлення критеріїв недобросовісності спрямоване на недопущення використання механізму банкрутства не за його функціональним призначенням.

Водночас окремі положення викликають дискусію. Зокрема, необов'язкова участь арбітражного керуючого у спрощеній процедурі (відповідно до законопроекту № 15004) може вплинути на рівень процесуального контролю та баланс інтересів учасників справи про банкрутство. За відсутності незалежного професійного учасника процедури зростає ризик формалізації провадження та зловживання правами учасниками такого провадження.

Отже, порівняльний аналіз законопроектів № 15004 та № 15024 свідчить про конкуренцію підходів та відсутність остаточно усталеного розуміння концепту спрощеного банкрутства. Це дає змогу розглядати запропоновані зміни лише як перші кроки реформування процедур неплатоспроможності для малого бізнесу, що потребують подальшого фахового обговорення, доопрацювання та узгодження із практикою правозастосування. (<https://pravo.ua/porivnialno-pravovyi-analiz-zakonoproiektiv-pro-sproshcheni-protsedury-bankrutstva-maloho-biznesu/>). – 2026. – 18.03.).

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА НБУВ

**ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ
/ моніторинг інформаційного поля /**

№ 3 (березень 2026)

Укладачі:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),

О. Гаранін, О. Каращук, С. Юхно.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.